

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סחיטה לקדירה וקערה, וחליבה בשבת

(קמ"ד ב') אמר רב יהודה אמר שמואל: סוחט אדם (בשבת) אשכול של ענבים לתוך הקדירה (לתבשיל, שמוכח שאינו צריך אותו למשקה אלא לאוכל, ואין זו דרך פריקתו, ונחשב כמפריד אוכל מאוכל). אבל לא לתוך הקערה (הריקה, שלפעמים עומד למשקה. ואע"פ שבקערה לא שותים אנשים, לא מוכחא מילתא, ואסור).

אמר רב חסדא: מדברי רבינו (שמואל) נלמד, חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה. (ממה שאמר סוחט לתוך הקדירה) אלמא קסבר משקה הבא לאוכל, אוכל הוא.

(קמ"ה א') אמר ר' זירא אמר רב חייא בר אשי אמר רב: סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה (כשמואל לעיל). ודג לצירו אפילו לתוך הקערה (דצירו של דג אינו חשוב משקה אלא אוכל).

כבשים (ירקות חיים שנכבשו בין או חומץ) שסחטן - (4) אמר רב: לגופן (אם לאכול הכבשים סוחטם ממשקה הצף עליהם והנבלע בהם), מותר (לכתחילה, דלאו מפרק הוא, הואיל ולא למשקה הוא צריך). למימיהן, פטור אבל אסור. ושלקות (ירקות מבושלים במים), בין לגופן בין למימיהן, מותר (שאפילו למימיהם, אינם נחשבים משקה, אלא אוכל⁴). (2) ושמואל אמר: אחד זה ואחד זה (אם סוחטם) לגופן, מותר. למימיהן, פטור אבל אסור. (3) רבי יוחנן אמר: אחד כבשים ואחד שלקות, לגופן מותר. למימיהן, חייב חטאת.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: דבר תורה אינו חייב אלא על דריסת זיתים וענבים בלבד². וכן **תני** דבי מנשה: דבר תורה, אינו חייב אלא על דריסת זיתים וענבים בלבד³.

שיטות הראשונים

חולב משום מה חייב: בגמרא פרק המצניע (צ"ה א') מסיק דחולב חייב משום מפרק. וכתבו **הגאונים** "וכיון דחולב חייב משום מפרק, נעשית חליבה תולדה דמפרק. ומפרק זה הוא הדש טעמא לפי שהדש מפרק חטה ממלבושה והחולב מפרק חלב מן הדד". וכן דעת **רוב הראשונים**⁴. **ובירושלמי** (ב,2) מבואר דחולב חייב משום קוצר⁵.

1. וכמו ציר של דג.
2. כלומר, אסרה תורה מלאכה. ודריסת זיתים וענבים הוא דהויא מלאכה. אבל שאר דריכות לאו אורחיהו בהכי, ולא מלאכה ניהו. רש"י. והר"ן כתב (סא א ברי"ף, ד"ה כבשין): אבל שאר פירות, היוצא מהן לא חשיב משקה להתחייב עליו.
3. כתב **הרא"ש** (סי' ד'): והא דמשמע בפרק מפנין (קכ"ח ב'), דאיכא חיוב חטאת בסחיטת שמן מתוך השיער. לא דמי לסוחט פרי שאין דרכו לסחוט. כי דרך אותו פרי לאוכלו ולא להוציא ממנו משקה, הלכך אין שם "משקה" על היוצא ממנו. אבל משקה הנבלע בבגד, הסוחטו להוציא ממנו חייב.
4. והקשה הרשב"א אם מפרק משום דש, הרי אין דישה אלא בגידולי קרקע! וכתב לתרץ בשם ר"ח דבהמה נמי גדולי קרקע מיקרי. ובשם רבינו תם כתב (מפני קושיא זו) דתרי גווני מפרק ניהו: מפרק בגדולי קרקע הוי תולדה דדש. ומפרק דלאו גדולי קרקע כגון חולב הוי תולדה דממח, שממח הדד ומפרק ממנו החלב (אלא שהקשה ע"ז, שא"כ מה לי חולב לקדירה או לקערה. וכה"ק ר"י, הובא לעיל ע"ג ב', בתוד"ה מפרק).
- ור' אברהם בן הרמב"ם (שו"ת ברכת אברהם, סי' יח) ביאר **שלא כל כללי האב חלים על התולדה**; וזה לשונו: **שהתולדה אע"פ שהיא דומה לאב, אינה לא האב ולא מעין האב**; אלא הפרש יש ביניהם. ושאמרת והמפרק הוא הדש, אינו כן! אלא מפרק תולדה דדש וכו', הדישה שהוא האב, אינה אלא בגדולי קרקע; והמפרק שהוא תולדה דדש, ישנו בגדולי קרקע ושלא בגדולי קרקע. עיי"ש.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

איסור חליבה בשבת מהתורה או מדרבנן: דעת הגאונים, רבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם, ורא"ש, שחייב מן התורה. ודעת רב האי גאון, רמב"ן, רא"ה, וריטב"א, שאסור מדברי סופרים.⁵

אמר שמואל, סוחט אדם אשכול ענבים לקדירה: דעת הגאונים, דלא מיתוקם אלא ביום טוב.⁶ דעת רבינו חננאל, דבשבת מיתוקם, אבל אין הלכה כשמואל, אלא כרבי יוחנן.⁷ ודעת רי"ף ורוב הראשונים דמיירי אף בשבת⁸, וכן הלכה. וכן פסק השו"ע¹⁴.

חליבת עז - בשבת או ביום טוב: דעת רבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם, ורבינו תם, שהדיוק שדייק רב חסדא לגבי חליבת עז לקדירה, מיירי ביום טוב (שכיון שאפשר לו לאכול אפילו העז, הוה ליה כמפריד אוכל מתוך אוכל). אבל בשבת, כיון שאי אפשר לו לשחוט ולאכול העז בעצמה - אסור¹². ודעת רמב"ן ורשב"א, שגם הדיוק של רב חסדא לענין שבת נאמר. שכן גם בשבת נחשבת העז אוכל, היות שמותרת לאחר השבת¹³.

ולענין הלכה, דעת רבינו חננאל, שאין הלכה כרב חסדא. ודעת רי"ף ושאר ראשונים, שהלכה כמותו¹⁴. והשו"ע¹⁵

5. וישנן דעות נוספות, ראה דיון נרחב ב'שביתת השבת' (ח"א מלאכת דש, סעיף ל, הערה סח). מקורות - גאונים (תשובות הגאונים, שערי תשובה סי' רכא, לרב מתתיה גאון). רשב"א (חי' צ"ה א, ד"ה חולב חייב). רמב"ם (הל' שבת ח, ז). רמב"ן (חי' צ"ה א, ד"ה חולב, קמ"ד ב, ד"ה ולרבינו הגדול).
6. הנדון תלוי בהבנת הסוגיא לעיל, סו"פ המצניע, צ"ה א', החולב והמחבץ והמגבן... המכבד והמרבץ... חכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות, האם נחלקו חכמים על כל המקרים, וגם החולב והמחבץ והמגבן אינם אסורים אלא מדרבנן, והלכה כחכמים. או שברישא, חולב מחבץ ומגבן, כולם מודים שחייב מן התורה.
7. **ודעת השו"ע לכאורה דהוי דאורייתא** (ראה שו"ע שה"כ, שלח; וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר, בג"ג; וכ"כ בילקוט יוסף, שבת ב, עמ' ק). מקורות - סיעה א - תשובות הגאונים (שערי תשובה סי' רכא). וכן כתב בשיבולי הלקט (ענין שבת, סי' ככג) בשם תשוה"ג. ר"ח (בפירושו לשבת צ"ה א'; הו"ד בחי' הרשב"א שבת צ"ה א'). רי"ף (פרק כלל גדול, וכן בתשובה שהביא הרמב"ן במלחמות, שבת קמ"ד ב'). רמב"ם (הל' שבת ח, ז). רא"ש (שבת ז, ב). סיעה ב - רב האי גאון (הובא בחי' הרשב"א, שבת צ"ה א'), רמב"ן (ליקוטי, שבת קמ"ד ב'). רא"ה (הו"ד בחי' הר"ן, שבת צ"ה א'). ריטב"א (חי' כתובות ס' א', ויבמות קי"ד א'). רי"ד (תוספותיו, שבת קמ"ד א').
8. שהרי במשנה מפורש שאסור לסחוט פירות, בין למשקים בין לאוכלים, ומוקי לה בזיתים וענבים.
9. דקיי"ל כוותיה לגבי רב ושמואל. "ולא הפריש (רבי יוחנן) בסחיטתן למימיהן בין קדירה לקערה, אלא הכל אסור. דהא סחיטת זיתים וענבים בין לקדירה ובין לקערה, למימיהן הוא צריך. ואמר רבי יוחנן שהסוחט כבשים ושלקות למימיהן, כסוחט זיתים וענבים וחייב חטאת. ומתוך אלו הדברים מתברר שאין הלכה לא כשמואל ולא כרב, שאומרים סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה". פירוש רבינו חננאל.
10. ומוקי למתניתין בסוחט לתוך הקערה, דהוה להו משקין. ולגבי טענות ר"ח, יש לומר דקיי"ל כשמואל להלכה. ומה שאמר שלרבי יוחנן אין חילוק בין קדירה לקערה, אינו, אלא גם לדידיה אם סוחט לאוכל, מותר לכתחילה.
11. או"ח שכ"ד. ולהלן בסעי' ז (לגבי סחיטת כבשים ושלקות למימיהן) הביא דעת רבינו חננאל, המחייב חטאת. וכתב הרמ"א שלדברי ר"ח, הסוחט אשכול לקדירה נמי אסור.
12. היות שבשבת אינה ראויה לשחיטה, נחשב כמו דש, שכן הבהמה היא כפסולת, וכשחולב הוי כנוטל אוכל מתוך פסולת (תוספות, קמ"ד ב', ד"ה חולב). והרשב"א כתב בדעתו של רבינו תם (לגבי האיסור בשבת): דאפילו תמצא לומר דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי, מכל מקום הוה ליה בשעה שהוא חולב כבורר אוכל מתוך הפסולת, וחייב משום בורר.
13. וביאר הרשב"א: ומה שאסורה העז בשבת, רק משום איסורא דשבת דרביע עלה. ואפילו ביומיה נמי חיזא לגויים ולחולה. ומשום מוקצה נמי ליכא אע"ג דבהמה לא חיזא, דשמואל כרבי שמעון סבירא ליה דלית ליה מוקצה ולא נולד, וכן כתב הרמב"ן. אמנם הרשב"א בסוף דבריו (קמ"ה ב') כתב: ואפילו בשבת נראין הדברים שהוא מותר (לחלוב לתוך הקדירה), אלא שכבר הורו הגאונים ז"ל לאסור, ולהם שומעין הלכה למעשה.
14. לדעת רבינו חננאל, דברי שמואל, ורב חסדא דדייק מינייהו, לאו הלכה אינון. דרבי יוחנן פליג עלייהו. והרי"ף דחה דבריו, והכריע דלא פליג רבי יוחנן עלייהו בהא, הילכך נקטינן כוותיהו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כתב כרי"ף ורמב"ם.

סחיטת כבשים ושלקות: כולו אמוראי מודו שמותר לסוחטם לצורך גופם, דהיינו כשמעוניין בגוף הפרי, ולא במשקה הצף עליהם והנבלע בהם¹⁶. וכשסוחטם למימיהן, פליגי. **רבינו חננאל** פסק כרבי יוחנן דאמר למימיהן חייב חטאת. **וריי"ף, רמב"ם, ורא"ש**, פסקו דלית הלכתא כרבי יוחנן לענין חיוב חטאת, ומיהו איסורא איכא¹⁷. **והשו"ע**¹⁸ סתם **כרי"ף** וסיעתו, והוסיף דעת **רבינו חננאל**.

סחיטת ירקות כבושים למימיהם: שיטת **רש"י ורי"ד**, שהסוחט ירקות כבושים למימיהן, כדי לשתותם, אינו חייב מן התורה לדעת רב ושמואל, משום שאיסור דש, הוא רק כשמוציא דבר מתוך משהו שגדל בתוכו¹⁹. ודעת **תוספות ורשב"א** שרב לשיטתו, הסובר שיש חטאת רק בסחיטת זיתים וענבים, שדרכם בכך, דרובן למשקין, והלכך כשסוחטם הוה ליה דש²⁰.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכ)

- ד. מתיר לסחוט אשכול ענבים תוך קדרה שיש בה תבשיל כדי לתקן האכל, דהוי ליה משקה הבא לאכל וכאכל דמי; אבל אם אין בה תבשיל אסור.
- ה. יש מי שאומר דהוא הדין לבסר שמתיר לסחוט לתוך האכל, ורבינו תם אוסר בבסר (הואיל ואינו ראוי לאכילה) (טור).
- ז. לסחוט כבשים (פי' פרות ומיני ירקות המנחים בחמץ ובמלח כדי שלא ירקבו) ושלקות, אם לגופם, שאינו צריך למים ואינו סוחטן אלא לתקנם לאכילה, אפלו סוחט לתוך קערה שאין בה אכל, מתיר. ואם צריך למימיהן, מתיר לסחוט לתוך קדרה שיש בה אכל, אבל אם אין בה אכל, אסור. ורבינו חננאל, כל שהוא צריך למימיהן, חייב חטאת אפלו סחט לקדרה שיש בה אכל. (ולדבריו, הסוחט אשכול לקדרה נמי אסור) (טור).
- ח. הסוחט דג לצירו, דינו כסוחט כבשים ושלקות למימיהן.

15. ולכן השמיט היתר חליבת בהמה לתוך אוכל בהל' שבת (או"ח שכ), ולא כתבו אלא בהל' יום טוב (או"ח תקה).
16. ובטעם הדבר - דעת ר"י (כתובות ו' א', תוד"ה האי מסוכייתא) שהטעם הוא שכשסוחטו לגוף הירק, ואין דעתו על המשקים, אין שם משקה עליו, והנסחט מהם הוא כמו אוכלא דאיפרת (כאוכל שמפריד מאוכל). והרמב"ן (דף קי"א א') כתב "שהסחיטה אינה אב מלאכה בפני עצמה שיתחייב עליה בכל ענין, אבל (=אלא) מפרק הוא ותולדה דדש הוא כסחיטת זיתים וענבים, וכשאינו צריך למשקין הנסחטין אינו דומה לדש כלל".
17. אין חייב חטאת, דהו"ל רב ושמואל בחדא שיטתא והוה ליה רבי יוחנן יחיד, ואין דבריו של אחד במקום שנים. ומיהו איסורא איכא, שלענין זה מסכימים שמואל ורבי יוחנן. אמנם כפי שהתבאר לעיל, לשיטת הרי"ף וסיעתו, לא נאסר לסחוט למימיהן אלא בסוחט לתוך הקערה, כלומר שאין בה אוכל. אבל לסחוט לתוך האוכל מותר, דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי. ב"י או"ח שכז.
18. או"ח שכז. וכתב המשנ"ב (ס"ק ל) שהלכה כרי"ף ורמב"ם, מכל מקום הביא השו"ע דברי רבינו חננאל, להורות דהמחמיר תבוא עליו ברכה (כמש"כ בתשובת הרא"ש, הובא להלן). מקורות - רמב"ם (הל' שבת כא, ג).
19. והקשו עליו בתוספות מדאמרינן לעיל בפרק תולין (קמ"א א') לא ליהדוק אינש אודרא אפומא דשישא דלמא אתי לידי סחיטה. וכן אסרו לעיל (קמ"ג א') ספוג בזמן שאין לו בית אחיזה.
20. אבל שאר פירות, רובן לאכילה הן עומדין, ואפילו יהיב דעתיה וסחיט בטלה דעתו אצל רוב העולם. ואפילו צריך לו, לא חשיב משקה אלא אוכל. מקורות - רש"י (קמ"ה א', ד"ה פטור). רי"ד (פסקיו, קמ"ה א', ד"ה איתמר). תוספות (ד"ה כבשים). רשב"א (ד"ה למימיהן).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שריית והדחת תבשיל

(קמ"ה ב') **משנה:** כל שבא בחמין מערב שבת, שורין אותו בחמין בשבת (כדי שיהא נימוח. שאין בישול לאחר בישול).
(ומפרש) כגון מאי²⁴? אמר רב ספרא: כגון תרנגולתא דרבי אבא²².
(המשך משנה) וכל שלא בא בחמין מע"ש, מדיחין אותו בחמין בשבת (ולא אומרים זהו בישול. אבל לא שורים במים חמים).
(המשך משנה:) חוץ מן המליח הישן (דג מלוח), וקוליים האיספנין (מין דג שקליפתו דקה²³), שהדחתן זו היא גמר מלאכתן (ובישולם).
(ומברר) הדיח (מליח וקוליים האיספנין בשבת) מאי?
אמר רב יוסף: הדיח, חייב חטאת (שזהו בישול).

שיטות הראשונים

כל שבא בחמין מערב שבת, שורין אותו בחמין בשבת: רש"י פירש כל שבא בחמין, כלומר שנתבשל²⁴. וביארו **תוספות** ו**רבינו ירוחם**, דהיינו שנתבשל לגמרי²⁵. **והרמב"ם** כתב שאם נשרה בחמין, סגי²⁶. **והשו"ע**²⁷ פסק דוקא שנתבשל.
וכל שלא בא בחמין מדיחין אותו בחמין בשבת: כתבו **תוספות**, לפירוש **רשב"ם** דעירוי ככלי שני, אתי שפיר הכא דאין שורין אותו בכלי ראשון, אבל מדיחין אותו בכלי ראשון דרך עירוי. אבל לפירוש **רבינו תם** דמפרש דעירוי הוי ככלי ראשון, על כרחך מדיחין אותו בכלי שני קאמר, וא"כ מאי איריא מדיחין, אפילו שורין נמי. ואומר ר"י דאפילו בכלי שני אין שורין, דהואיל והמים חמין מיחזי כמבשל. אי נמי, הוא הדין שורין אותו כיון דאיירי בכלי שני²⁸.

21. הוי בא בחמין שחוזרין ושורין אותו בחמין. רש"י.
22. מבשלה, ושורה אותה ימים רבים בחמין, למחות מאליה, ואוכלה לרפואה. רש"י.
23. פיה"מ לרמב"ם.
24. משמע מדברי רש"י דבנתבשל לפני השבת דוקא הוא דשרי לשרותו בחמין בשבת (ולא מספיק שנשרה מלפני שבת בחמין). ולא נתבאר בדבריו אי בעינן שיהיה מבושל כל צרכו, או במבושל כמאכל בן דרוסאי סגי. ב"י.
25. כדמפרש בפרק חבית (קמ"ה ב') כגון תרנגולת דרבי אבא.
26. ונראה מדבריו דאפילו לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי נמי, כיון שנשרה במים רותחים חשיב מבושל לענין שלא יחשב כמבשל בשבת כששורה אותו בשבת בחמין. ב"י. וכתב בדרכי משה (אות ג): וצריך עיון דהא לעיל כתב בשם הרמב"ם דאפילו לשרות אסור, אלא **בנתבשל כל צרכו** ואין לחלק לדעת הרמב"ם בין דבר לח לדבר יבש כמו שכתבתי לעיל. וצריך עיון!
27. או"ח שיח"ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק לא): דוקא שנתבשל. אבל אם לא נתבשל אלא נשרה מערב שבת בכלי ראשון שהיד סולדת בו, אסור לשרותו בחמין שהיד סולדת בו בשבת, דאע"ג דאין כאן תוספת בישול, מכל מקום כל זמן שלא נתבשל ממש אלא היה בכלי ראשון, **ניתוסף בו קצת בישול** כשמניחו פעם שני בחמין. **ויש מקילין בדבר**. ודעת הפמ"ג דהמקילין מייירי בדבר שדרכו וטבעו קל להיגמר בישולו אף בכלי ראשון שהוסר מן האש. אבל דבר שאין דרכו להתבשל לגמרי בכלי ראשון, לכו"ע אסור. וטוב להחמיר בכל גוונא עיי"ש. וכל זה לענין לשרותו בכלי ראשון. **אבל לשרותו בכלי שני, אף שהיד סולדת בו, יש להקל בכל גוונא, כיון שבערב שבת נשרה בחמין שהיד סולדת בו**. מקורות - תוספות (פרק כירה, ל"ט א', ד"ה כל) ורבינו ירוחם (נתיב יב, ח"ג). רמב"ם (הל' שבת כב, ח).
28. והא דנקט מדיחין לאשמועינן דאפילו הדחה הויא גמר מלאכה במליח הישן וקוליים האיספנין. והמשנ"ב (ס"ק לד) נקט לחומרא כתירוץ ראשון, וכתב: אין שורין אותו בחמין שהיד סולדת בה, ואפילו אם לא יניחו שם עד שיהיה נימוח. ואפילו בכלי שני נמי אסור לשרות, **דמיחזי כמבשל**. ולא דמי לתבלין (שיח"ט) דלא אסר אלא בכלי ראשון, דתבלין עשוין למתק הקדירה ולא מיחזי כמבשל.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חוץ מן המליח הישן וכו', שהדחתן זו היא גמר מלאכתן: ואם הדית, חייב חטאת. וביארו רוב ככל הראשונים, שחיובו משום מבשל²⁹.

בישול אחר בישול: הרא"ש כתב בשם רש"י, שאף בתבשיל שנתבשל ונצטנן שייך בו בישול כיוון שיש בו משקה. ודוקא בדבר יבש אין בישול אחר בישול. וכן כתב ריטב"א בשם תוספות, לחלק בין לח ליבש³⁰. ורבינו יונה כתב שמים מבושלים, אם פסקה רתיחתם, יש בהם משום בישול³¹. ודעת הרמב"ם, הרשב"א, הריטב"א והר"ן, שאין חילוק בין לח ליבש³². והשו"ע³³ פסק כרא"ש שיש בישול בדבר מבושל לח, אם נצטנן³⁴. והרמ"א³⁵ כתב בשם יש אומרים כרמב"ם ורשב"א, ושנהגו להחמיר כשהצטנן לגמרי.

בישול אחר צלייה ואפייה: דעת רבי אליעזר ממיץ וסמ"ג, שיש בישול אחר צלייה ואפייה, ולהיפך. ודעת ראב"ה ומרדכי, שאין בישול אחר צלייה ואפייה, ולהיפך³⁶. והשו"ע³⁷ כתב בשם יש מי שאומר כרבי אליעזר ממיץ,

29. ולפי זה, האיסור הוא דווקא בהדחה בחמין ולא בצונן (וכתב בביה"ל, ד"ה היא, שלכאורה דווקא ביד סולדת בהם, וצ"ב למה הזכירו האחרונים היתר רק בצונן). וכתב המשנ"ב (שיח, ס"ק לו) בשם כמה אחרונים, שדברים שיכולים לאוכלם ע"י הדחת מים צוננים, אין איסור להדיחן בחמין מכלי שני. ומהט"ז משמע דיש לזהר שלא להדיחו בחמין, וכן נכון לנהוג למעשה (וראה ביה"ל ד"ה חוץ). ובביה"ל (ד"ה והדחתן) כתב שדבר שנעשה ראוי על ידי שרייתו בצונן, מותר לשרותו. ואין מכה בפטיש באוכלין. ואין להחמיר בהדחת צונן בשום גוונא. עיי"ש. מקורות - רש"י (קמ"ה ב', ד"ה וקוליס) ורמב"ם (פירוש המשנה, כבב). יראים (סי' רעד). רבינו ירוחם (נתיב ד, ח"ג). אור זרוע (סי' סב). כלבו (סי' לא). מאירי (קמ"ה ב', ד"ה אמר המאירי המשנה השלישית). ר"ן (יח א ברי"ף, ד"ה שהדחתן).

30. שהקשו תוספות דהא אמרינן בפרק במה מדליקין (ל"ד א') מפני מה אין טומנים משחשיכה בדבר שאינו מוסיף הבל? גזרה שמא ירתיח; כלומר שיתן אותה על גבי האש כדי להרתיח אם ימצאנה צוננת. אלמא יש בישול אחר בישול, דהא התם בקדירה מבושלת איירי ותיצרו דהתם הוא בדבר לח דשייך בישול אחר בישול. אבל בדברים יבשים, כגון בשר ודגים, לא שייך בישול אחר בישול.

31. וכתב על זה הר"ן: ולא ידעתי מניין לו! שהרי כל שבא בחמין מלפני השבת, שורין אותו בחמין בשבת, אע"פ שהוא צונן גמור! ולא ידעתי הפרש בין מים מבושלים למבושלים אחר. וצריך עיון ובדיקה. עכ"ל.

32. וכל זה לענין להעמידו נגד המדורה. אבל להעמידו על האש ממש או לתנור שאינו גרוף, לכו"ע אסור עכ"פ מדרבנן אפילו רותח ממש. בה"ל (שיח, ד, ד"ה יש בו משום בישול). וראה עוד מקורות ודיון בדבריהם בביאור הלכה (שיח, ד, ד"ה אפילו בעודו רותח).

33. או"ח שיח, ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק כג): ועל כן, אסור מן התורה להניח התבשיל הזה בשבת במקום חם שהיד סולדת בו. ולערב אותו בתבשיל רותח בכלי שני, יש להקל (אחרונים). עוד כתב המשנ"ב (ס"ק כד) מש"כ השו"ע אם נצטנן, היינו שאין היד סולדת בו, אף שהוא קצת חם עדיין. אבל דעת הרמ"א (שיח, טו) דכל זמן שלא נצטנן לגמרי, נהגו להקל, דאין בו משום בישול, וכדלקמן. מקורות - רא"ש (סי' יא). רמב"ם (הל' שבת כב, טג). רבינו יונה (עליות דרבינו יונה, ב"ב י"ט א', סוד"ה תנן התם. הו"ד בר"ן). ר"ן (כ"ב א' בדפי הרי"ף, ד"ה והרב ר' יונה). ריטב"א (ל"ט א', ד"ה כל שבא).

34. והרמ"א (או"ח שיח, ד) כתב בשם רבינו ירוחם: ויש אומרים דוקא אם מצטמק ויפה לו. אמנם מדברי השו"ע (או"ח רנז), משמע דאסור בכל עניין אם נצטנן, אף במצטמק ורע לו (ביאור הגר"א, או"ח שיח, ד). וכתב המשנ"ב (ס"ק כה) בשם הב"ח שפסק כסברא זו, שאסור בכל ענין, ושכן משמע בביאור הגר"א.

35. או"ח שיח, טו. וכתב המשנ"ב (ס"ק צז) דפליג אמחבר, דסבירא ליה דדוקא כשהוא יבש, אבל בדבר לח שנצטנן יש בישול אחר בישול, ודעה זו ס"ל דאין בישול אחר בישול בכל גוונא, ואפילו נצטנן לגמרי. וכתב בשו"ת אגרות משה (או"ח, ח"ד, סי' עד, בישול, סעי' ב) דסובר לדינא כרמב"ם ורשב"א, אבל מחמיר כשנצטנן. וכן כתב חזו"א (סי' לז, ס"ק יג). וראה מחצית השקל (שיח, ס"ק לט). ושעור החמימות שצריך להיות בלח לרמ"א, כתב באג"מ שהוא שראוי לאכול לאלו שרוצין לאכול חמין, כדכתב בשו"ע הגר"ז, סעי' ט.

36. ראיית הרא"מ מהגמרא בפסחים (מ"א א') האומרת שיוצאים לרבי יוסי ברקיק שרוי, אבל לא במבושל. ומשמע שבישול מבטל האפייה. והראב"ה דחה, דעד כאן לא קאמר רבי יוסי אלא לגבי מצה, דבעינן טעם מצה, וליכא.

37. או"ח שיח, ה. וכתב המשנ"ב (ס"ק מו) דאף לרמ"א שפסק לכתחילה להחמיר, בדיעבד אפילו בכלי ראשון אין לאסור, דיש לסמוך איש מקילין. מקורות - רא"ם (יראים סי' רעד). סמ"ג (לאוין סה). סמ"ק (מצוה רפב). ראב"ה (שבת סי' קצז). מרדכי (פרק כירה, סי' שב).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ובשם יש מתירין כראבי"ה. והרמ"א כתב שנהגו לזהר לכתחילה כרא"ם³⁸.

קלי הבישול: במשנה מוזכרים מליח ישן וקוליים האיספנין שהדחתן היא גמר מלאכתן. דעת רבי אליעזר ממיץ, שאין בישול תלוי לא בכלי ראשון ולא בכלי שני, ויזהר אדם מלהכניס שום דבר אף בכלי שלישי שהיד סולדת בו, שאין אנו בקיאים איזה מאכל מתבשל אפילו בכלי שני. ודעת רוב הראשונים שכלי שני אינו מבשל³⁹. והשו"ע⁴⁰ השמיט דברי רא"מ⁴¹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיח)

- ד. תבשיל שנתבשל כל צרכו, יש בו משום בשול אם נצטנן. הגה: ויש אומרים דוקא אם מצטמק ויפה לו (רבינו ירוחם ח"ג); ואם לא נתבשל כל צרכו, ואפלו נתבשל כמאכל בן דרוסאי, שיקר בו בשול אפלו בעודו רותח; והני מילי שיש בו בשול אחר בשול, בתבשיל שיש בו מרק, אבל דבר שנתבשל כבר, והוא יבש, מתר לשרותו בחמין בשבת. ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת, אין שורין אותו בחמין בשבת, אבל מדיחים אותו בחמין בשבת, חוץ מן המליח הישן ומן הדג שנקרא קוליס האספנין, שאינם צריכים בשול אלא מעט, והדחתן היא גמר מלאכתן. הגה: והוא הדין כל דבר קשה שאינו ראוי לאכל כלל בלא שריה, דאסור לשרותו בשבת, דהוי גמר מלאכה. (הגהות מרדכי).
- ה. יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אחר כך במשקה יש בו משום בשול, ואסור לתן פת אפלו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירין. הגה: בכלי שני, ויש מקלין אפלו בכלי ראשון; ונהגו לזהר לכתחלה שלא לתן פת אפלו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו.
- טו. דבר שנתבשל כל צרכו והוא יבש שאין בו מרק, מתר להניחו כנגד המדורה אפלו במקום שהיד סולדת בו. הגה: ואפלו נצטנן כבר. אבל אם הוא רותח, אפלו בדבר שיש בו מרק, מתר. ויש מקלין לומר דכל שאין נותנו על גבי האש או הכירה ממש רק סמוך לו, אפלו נצטנן, מתר (המגיד פרק כ"ב). ונהגו להקל בזה אם לא נצטנן לגמרי, וכמו שכתבתי לעיל סי' רנ"ג.

38. מדברי הב"י משמע שכוונתו לפסוק כראבי"ה. וכן משמע מדברי השו"ע (שיח, טו) שכתב שדבר שנתבשל כל צרכו והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד המדורה אפילו במקום שהיד סולדת בו. ולכאורה דלא כדברי היראים, שכתב לאסור בזה כשם שאסור בישול אחר צליה. ובבה"ל (ד"ה והוא יבש) מקשה בשם בית מאיר, איך בסעי' ה, מביא המחלוקת, ובסעי' טו, סותם כראבי"ה. ונשאר בצ"ע על המחבר. וכן ביאר ב'באר הגולה' שמש"כ השו"ע (שיח, ה) ויש מתירין, היינו דעת ראבי"ה. אמנם הרמ"א הוסיף לאחר המילים 'ויש מתירין' - בכלי שני. ומשמע שמתייחס לדין השני של היראים, האוסר אפילו כלי שני. אבל לא לעצם דינו של היראים לאסור בישול אחר אפיה. וצ"ב.

39. ונראה בדעתם שאינו מבשל אפילו הוא רותח. וראה ר"ן: ובכלי שני בכולהו גווני שרי, ואפילו טפי מהפשר, דכיון דכלי שני אינו מבשל, למאי נחוש ליה.

40. או"ח שיח, מקורות - רבי אליעזר ממיץ (יראים, סי' רעד). ר"ן (כ א ברי"ף, ד"ה לתוך ספל). תוספות (מ' ב', ד"ה ושמע). רשב"א (מ' ב', ד"ה מביא אדם; וראה מ"ב א', ד"ה נותן אדם). רמב"ם (הל' שבת כ"ב). אוהל מועד (דרך ג, נתיב ח). טור (או"ח שיח, ה).

41. השו"ע, לגבי בישול אחרי אפיה, כתב בשם יש מי שאומר כרבי אליעזר ממיץ, ושלדבריו אסור לתן פת (והוא הדין שאר דברים, חוץ ממים ומלח. משנ"ב ושעה"צ) אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו. והוסיף השו"ע, שיש מתירין. וביאר המג"א (ס"ק יט) דסבירא ליה ליש מתירין, דאין כלי שני מבשל. ושכן משמע דעת השו"ע. וראה עוד מש"כ ב"י (יו"ד קה"ב) ונראה לי, דאפילו מעלה רתיחות בכלי שני כעין שהיה בכלי ראשון, אינו מבשל, דכלל גדול הוא דכלי שני אינו מבשל בשום פנים. דאל"כ, לא הוה ליה לתלמודא לסתום ולומר כלי שני אינו מבשל. וגם מהרמ"א משמע שבכלי שלישי שרי, שכתב שנהגו לזהר לכתחילה שלא לתן פת אפילו בכלי שני, משמע שבכלי שלישי מותר. וכן כתב המשנ"ב (ס"ק מז) שבכלי שלישי מצדד הפמ"ג (אשל אברהם, ס"ק לה) להקל.